

ČLANCI

Misni proprium i ordinarium s posebnim osvrtom na interpretaciju*

Miroslav Martinjak, Zagreb

Stručni rad
UDK: 783

U ovom radu izloženi su pjevani dijelovi euharistijskog slavlja pod nazivom *Proprium Missae* i *Ordinarium Missae* ili hrvatski *Promjenljivi* i *Nepromjenljivi dio sv. Mise*. U izlaganju je dotaknuta povijest i nastanak misnih pjevanih oblika, njihovo biblijsko utemeljenje i određeno teološko značenje. Uz određene praktične preporuke glede interpretacije svakoga pojedinog oblika, pojašnjen je njihov liturgijski karakter i značenje u liturgijskom slavlju.

Da bismo ispravno pristupili i shvatili interpretaciju misnih skladbi, skladanih za euharistijsko slavlje, najuzvišeniji trenutak svega liturgijskog života, kada se uprisutnjuje i ostvaruje povijest spasenja na tajnovit ali zbiljski način, potrebno je barem djelomično poznavati povijest kršćanske liturgije, povijest sv. Mise i pjevanih misnih tekstova. To je svakako prvi uvjet *sine qua non* nema ispravnog shvaćanja i ispravne interpretacije liturgijske glazbe, pa makar se radilo o vrhunski osposobljenom glazbeniku.

Zato se u ovom predavanju, prije svega želim osvrnuti na misne tekstove i izložiti njihovu kratku povijest i biblijsko utemeljenje. Ponajprije ću se osvrnuti na latinski repertorij, odnosno na misni repertorij gregorijanskog pjevanja.

OBLICI ZA SLAVLJE EUHARISTIJE

Skladbe za Euharistijsko slavlje u gregorijanskom repertoriju dijele se po načinu izvođenja na antifonalne i respensorijalne skladbe *Propriuma* ili *Promjenljivog dijela Euharistijskog slavlja* i na skladbe *Ordinariuma* ili *Nepromjenljivog dijela*.

1. Antifonalne skladbe promjenljivog dijela (*proprium*) sv. Mise¹

1.1. Introitus - Ulazna popijevka

Ovaj liturgijski oblik se razvio iz antifonalnog pjevanja psalama, a pripada u tako zvane skladbe za procesije (canto processionale). Po svom obliku i načinu izvođenja vrlo je prikladna za tu akciju, jer se može, prema trajanju ulazne procesije produžiti ili skratiti. U starini

taj oblik nazivao se jednostavno "Antifona za ulaz"². Također u "Ordines Romani" nalazimo isto ime, a i stari teoretičari nazivaju "Antifona za ulaz"³. Isto ime nalazimo u misalu Pija V. od 14. VI. 1570. Amalarije iz Metza zove čitav misni dio prije čitanja "Introitus," jer u starini je Misa počinjala čitanjima, a sve prije toga nazivalo se Introitus⁴.

Prema *Liber Pontificalis*, papa Celestin I. (+432.) donio je odredbu da prije euharistijskog slavlja svi pjevaju psalme antifonalnim načinom. Na temelju toga neki autori tvrde da je on uveo i pjevanje Introitusa u rimsku liturgiju, ali ta tvrdnja nije pouzdana⁵. Sigurno je da krajem VI. st. u svim latinskim Crkvama postoji ulazna skladba zvana Introitus, koja prati ulaz⁶.

Nakon što su prestali svečani i dugi ulazi prema oltaru broj stihova psalma se smanjio i ostao je samo jedan. Neki liturgičari pretpostavljaju da je to skraćivanje uslijedilo za vrijeme Grgura Velikoga⁷.

Dok se pjevala antifona s cijelim psalmom, birao se psalam koji će izraziti bit blagdana ili svetkovine; međutim, otkako je ostao jedan stih psalma, teško je njime izraziti sadržaj blagdana. Zato se preporuča, ako je moguće, dodati i druge stihove psalma kako bi se dobila cjelovita slika psalmodijske misli adekvatne dotičnom blagdanu.

Tako je to bilo u latinskom misnom repertoriju. Međutim, u naše vrijeme redovito se uzima pučka popijevka, neka prikladna zbarska skladba ili prikladni psalam iz pjesmarice za ulaznu i srećom imamo i ulaznih psalama na hrvatskom, samo bi ih trebalo više prakticirati.

Bilo bi idealno kad bi ulazna skladba bilo koje vrste mogla izraziti bit slavlja, uvesti i pomoći vjernicima da se saberu, skrenuti im pozornost više na oltar nego na kor. I upravo tu leži problem ulazne skladbe. Ona može za misno slavlje raspoložiti ili oneraspoložiti, oduševiti ili učiniti vjernike indiferentnim. Ukoliko zbor pjeva ulaznu, pretpostavlja se da će je otpjevati skladno, nenametljivo, ali dosta uočljivo. Ukoliko jest sama narav skladbe spori ritam, dobro ga je malo ubrzati, jer ritam budi iz sna i potiče pozornost. Ukoliko se pjeva pučka popijevka, ima znatno više problema. U jutarnje sate, posebno na ranim misama, teško je pjevati visoko. Izbor tona je presudan. Gotovo bi svaku skladbu trebalo u te sate intonirati ton ili barem polustepen niže, nego je zapisana u Kantualu i u tome bi orguljaši trebali biti vrlo vješti. Neprilagođena visina tona može poticati neraspoloženje ili čak mrzovolju prema pjevanju, a time oneraspoložiti za daljne slavlje. O toj pojedinosti trebalo bi najozbiljnije razmišljati i buduće orguljaše spremati da budu vješti u transponiranju pučkih popjevaka.

1.2. Offertorium - Prikazna popijevka

U početku je ovaj oblik, koji prati prinošenje darova, bio antifonalnog oblika s više psalmodijskih stihova. Još za vrijeme sv. Augustina upotreba Off. uvedena je u Kartagi u IV. st.⁸, i odatle najstarija svjedočanstva o tom liturgijskom obliku, zatim slijede ona iz Milana. U rim-

* Predavanje na Tjednu za crkvene glazbenike, 1996.

skoj Crkvi u IV. i V. st. obred prinošenja darova izvodi se još uvijek u tišini.⁹ Najvjerojatnije je uveden u rimski obred krajem V. st., prije Grgura Velikog. Psalmodijski stihovi ili verzeti imali su vrlo interesantne melodije skladane u jednom crescendo prema posljednjem stihu. Stari Offertorium imao je od 2-4 stiha. Kad je prestalo službeno prinošenje žrtvenih darova sa strane puka, psalmodijski stihovi su otpali i ostala je sve do danas samo antifona. Jedini primjer Off. koji podsjeća na stare oblike je onaj za pokojničku Misu¹⁰. Jedno vrijeme Off. poprima oblik rezponzorija s ovakovom shemom: A-A₁-B-A₂-C-A₃. Međutim, danas je ostala samo antifona Off. bez psalmodijskih stihova, melodijski vrlo razvijena i prikladna za zbarsko pjevanje.

U današnjoj liturgiji za prikaznu pjesmu redovito se uzima prikladna popijevka ili zbarska skladba. Ta popijevka ili zbarska skladba morala bi odgovarati liturgijskom činu u kome se izvodi – prinosu darova. Što bi tekst darovne popijevke morao izražavati? Ako promatramo gregorijanski repertorij, tekstovi Off. uzeti su iz psalama, proročkih knjiga (Danijel), knjige Izlaska, knjige o Jobu, knjige o Esteri, Djela Apostolskih i Evanđelja. Spomenuti tekstovi redovito imaju žrtveno ili vrlo intenzivno pohvalno¹¹, molitveno¹² ili vapajničko¹³ obilježje, ali i utješno značenje.¹⁴ O značajkama prikaznih tekstova trebali bi se brinuti suvremeni tekstopisci, jer se iz priloženog vidi da ne trebaju tekstovi prikazne popijevke imati isključivo žrtveno obilježje, posebno ako nema prinosa darova. Ta skladba ili popijevka po svom načinu izvođenja i cjelokupnom dojmu mora biti posebna. Ako izražava molitvu, treba je izvesti s patetikom molitve; ako joj je obilježje pohvalno treba je izvesti s izrazom pohvale; ako je vapaj Svevišnjem treba je izvesti s izrazom vapaja, ne očaja; ako je utješna treba je izvesti s izrazom utjehe. Interpretacija prikazne popijevke mora težiti za tim da probudi u zajednici vjernika čuvstva vjere koja se daruje i vjere po kojoj se osoba Bogu daruje, prikazuje. Idealno bi bilo doista raspoložiti vjernike i probuditi u njima zov molitve i sbranosti neposredno prije konsekracije i pretvorbe.

Uvidamo da odgovornost prikazne popijevke ili skladbe nije relativna. Veliko je njezino značenje i kad bih morao skladati prikaznu skladbu činio bih to s velikom mukom i autokorekcijama. Jer, nije lako pogoditi pravi smisao toga svetog trenutka, naći pravu mjeru glazbe, da ne rastresa, iritira, buči, već da djeluje nenametljivo ali opet dovoljno snažno i poticajno. Stoga apeliram za veliku pozornost prilikom izvođenja prikazne skladbe ili popijevke. Ne pretjerivati s ritmičkim ubrzanjima, prekomjernim fortima. Skladatelji bi se također trebali brinuti da te skladbe ne budu pisane u visokim registrima ili opet jako dubokima. Izbor tonaliteta od velike je važnosti.

1.3. Communio - Pričesna popijevka

Ako usporedimo Introitus, Offertorium i Communio po nastanku, posljednji je najstariji.¹⁵ U početku njegova

nastajanja rezponzorijalnog je oblika i to s ovim prijevima: "Oculi omnium in te sperant, Domine et tu das escam illorum in tempore opportuno" (Oči sviju u tebe su uprte Gospodine, ti im hranu daješ u pravo vrijeme),¹⁶ ili "Accedite ad eum et illuminamini" (u njega gledajte i razveselite se)¹⁷ ili "Gustate et videte quoniam suavis est Dominus" (Kušajte i vidite kako je dobar Gospodin)¹⁸. U prvom "Ordo Romanus", tj. u prvoj kodificiranoj liturgiji karolinškog razdoblja skladba communio predstavljena je kao antifonalni oblik s psalmom kao i Introitus,¹⁹ a prati primanje sv. Pričesti svećenika i vjernika i to od prvih dana uvođenja u liturgiju. Novi Misal (Missale Romanum) navodi tri razloga nastanka tog oblika:

- 1) izražavanje duhovnog jedinstva vjernika, koji primaju Tijelo Kristovo;
- 2) znak unutarnje radosti;
- 3) poticaj na pobožnost i bratsku slogu vjernika u ophodu do oltara.

Pjevanje communia počinje za vrijeme pričesti svećenika, a završava kad se svi vjernici pričeste. Melodija je izvornog oblika, visoke umjetničke kvalitete, izražene u posebnom ugođaju pobožnosti, koja može prijeći i u izvjesnu dramatiku.²⁰ Karakteristiku melodije communia lijepo je izrazio prof. Umberto Franca: "Promatramo li Communio kao glazbeni oblik i skladbu, nalazimo melodiju neumatskog stila, sličnu melodiji Introitusa i nije vezana uz neku shemu. Ta melodija razvija posebnu senzibilnost koja proizlazi iz posebnog liturgijskog momenta, blagovanja sv. Pričesti. Ona opisuje liturgijski tekst i liturgijski čin i ukoliko i tekst nije baš pričesnog sadržaja, melodija communiuma nastoji zadržati svoju izražajnost i misterioznost liturgijskog momenta i izraziti pobožnost, mir i ljubav, što je tipično za gregorijansko pjevanje ..."²¹

Današnji oblik communia ima samo antifonu, a u nekim tipskim izdanjima²² naznačeni su stihovi psalama za određene zgode, koji se mogu pjevati iza antifone. Izvodi ga zbor i solist. Redovito intonira solist do zvjezdice, a dalje prihvaća zbor. Nakon jednog ili dva stiha psalma, koji izvodi solist po jednostavnoj silabičkoj psalmodiji, zbor ponovi antifonu i tako redom do kraja psalma. Preporučuje se pjevati psalmodijski tonus koji odgovara modusu communia, tj. ako je antifona Communio u prvom modusu, psalam treba pjevati u prvom tonusu.

Tekstovi za Communio u gregorijanskom repertoriju uzeti su iz psalama, Knjige Mudrosti, Proročkih knjiga i Evanđelja, a po karakteru su pohvale Gospodinu, hodočasničke pjesme,²³ pjesme posebne Božje blizine²⁴ ili pjesme posebnog povjerenja u Boga.²⁵ Mnoge hrvatske pričesne popijevke ne odgovaraju trenutku pričesti samim tekstom (Moj Isuse), ali pobuđuju na pobožnost i imaju svoje opravdanje da ostanu u pričesnom pučkom repertoriju. Svakako znatno manje imamo zbarskih skladbi, prikladnih za izvođenje za vrijeme pričesti.

Skladbe koje prate obred pričesti trebale bi izraziti ono što naglašava Novi Misal:

- 1) izražavanje duhovnog jedinstva vjernika, koji primaju Tijelo Kristovo;
- 2) znak unutarnje radosti;
- 3) poticaj na pobožnost i bratsku slogu vjernika u ophodu do oltara.

Žalopojne, da ne kažem plačljive popijevke, melodije i skladbe nemaju mjesta u tom svetom činu. Pričest je trenutak najintimnijeg susreta Boga i čovjeka, Stvoritelja i stvorenog i glazba koja prati taj susret mora biti doista produhovljena, sveta glazba koja će na svakog pojedinca učiniti dojam sabranosti, ali i radosti, sreće, oduševljenja.

2. Responzorijalne skladbe između čitanja iz Sv. Pisma i Evandelja

Ova vrsta gregorijanske skladbe ima svoje počelo u responzorijalnoj psalmodiji i od nje se razvila ali je primila također razvijeniji i savršeniji melodijsko-ritamski oblik.

2.1. Graduale - Pripjevni psalam

Taj misni oblik izvodi se poslije prvog čitanja bilo iz Starog ili Novog Zavjeta. U početku je imao ime *responsorium* ili *responsum*, a tek kasnije dobiva ime Gradual i to po mjestu izvođenja u crkvi.²⁶ Prvotno se pjevao cijeli psalam, a s vremenom se skratio i sve do danas je ostao samo responzorij (pripjev) i jedan stih psalma.

Taj vrlo stari način izvođenja psalama opisuju kršćanski oci u svojim izvještajima. Najvjerojatnije je da su prvotne melodije bile jednostavne i da ih je pjevao cijeli puk, a tek poslije V. st. melodije postaju sve kompliciranije i pjeva ih zbor i solista.²⁷ Muzikološka istraživanja su pokazala da je većina melodija graduala tipskog i čentonskog oblika, što znači da su rađeni po određenim melodijsko-ritmičkim shemama i s malom praksom i iskustvom moći ćemo uočiti spomenute melodijske tipove i čentone na različitim tekstovima graduala.

Gradual današnjeg oblika ima melodiju solističkog karaktera, koja pretpostavlja vrlo vještog izvođača. Izvodi se na ovaj način: solist intonira početak graduala do zvjezdice, zatim prihvaća zbor, koji pjeva do početka psalmodijskog stiha (versa). Solist izvodi psalmodijski stih, a pred kraj, iza zvjezdice upada zbor i zajedno sa solistom završe stih psalma. Iza stiha trebalo bi ponoviti responzorij, međutim danas se uvriježilo da se ne ponavlja responzorij već izvođenje završava psalmodijskim stihom.

Gradual prevodimo na hrvatski jezik kao pripjevni psalam, koji u obnovljenoj liturgiji ima vrlo važnu ulogu. Nova hrvatska pjesmarica upravo je najvrednija po dosta velikom izboru pripjevnih psalama koji su doista zaživjeli među vjerničkim pukom. Posebnu odgovornost kod izvedbe pripjevnog psalma imaju solisti koji pjevaju psalmodijske stihove. Zato neka se izabiru najbolji da doista lijepo, razgovjetno, dosto-

janstveno i muzikalno izvedu tu prastaru kršćansku pjesmu.

2.2. Alleluia

Riječ je izvorno hebrejska, a znači "hvalite Gospodina".²⁸ U kršćanstvo je došla upravo iz hramskog i sinagogalnog kulta hebrejskog naroda, a nije bila prevedena na narodne jezike, kao i riječ "Amen." Po sebi Alleluia je poklik, aklamacija, koji je radi toga ušao u kršćanstvo, a nalazimo ga i u Apokalipsi Ivana apostola.²⁹ Analogno tome stari Tobija aludirajući na ponovnu izgradnju jeruzalemskog Hrama, kao simbola nebeskog Jeruzalema govori: *Njegove će ulice kazivat: Alleluia i klicat će: Blagoslovljen Bog uzvišen dovijeka.*³⁰

Kršćani su taj usklik upotrebljavali i u privatnom životu kao izraz radosti i sreće. Sv. Augustin aludirajući na "Celeusma" – mornarski povik radosti, kaže: "Naš Celeusma je Alleluia."³¹ Poznate su i ove njegove riječi: "Koliko god možemo kličimo ALLELUIA, bez prestanka da bismo ga mogli pjevati i na nebu gdje će biti naša hrana, naše pilo, naš odmor i radost."³² Poznate su Augustinove riječi o melizmi Alleluia zvanoj "jubilus"³³, od koje će se kasnije razviti Sekvenca.

Prema sv. Jeronimu Židovi su pjevali Alleluia samo s psalmima u kojima je bilo naznačeno da se pjeva, međutim kršćani su pjevali sa svim psalmima, bez razlike.³⁴ Pjevanje Alleluia izražavalo je poseban izraz radosti, oduševljenja, trijumfa. Kršćani ga pjevaju od samih početaka s posebnim oduševljenjem upravo u uskrnsne dane, kada se slavi trijumfalna pobjeda Isusa Krista, uskrslog od mrtvih. Upravo u doba od Uskrsa do Duhova odzvanjala je Alleluia u prva kršćanska vremena i sve do V. st. kako nam svjedoči Ivan Đakon u svom pismu Seneriju.³⁵ Izvan uskrsnog vremena upotreba usklika Alleluia prema sv. Augustinu bila je različita od mjesnih Crkava.³⁶ Tek u VI. st. Grgur Veliki uveo je pjevanje Alleluia u sve nedjelje i blagdane u godini, osim u korizmeno vrijeme.³⁷

Alleluia za Misu danas ima samo jedan psalmodijski stih,³⁸ međutim u starim kodeksima nalazimo nekoliko Alleluia s dva stiha.³⁹

Sve do današnjih dana skladba Alleluia ostala je responzorijalnog oblika, a trebalo bi je izvoditi ovako:

Solist:	Alleluia
Zbor:	Alleluia
Solist:	Psalmodijski stih
Zbor:	Alleluia

U pjevanje Alleluia moguće je uključiti i širu zajednicu vjernika, jer ima dosta gregorijanskih melodija koje su vrlo pjevne i lako prihvatljive. Velikim dijelom melodije Alleluia su tipske melodije⁴⁰, pa i to pogoduje da nakon nekoliko naučenih melodija prepoznamo melodijske motive i fraze i lakše se uključimo u pjevanje. Alleluia bi morala odzvanjati doista oduševljeno, poletno, a nažalost često se pjeva presporo, lijeno i tek toliko da se otpjeva. Ona je usklik koji takav kod pje-

vanja treba i ostati, pa makar ga pjeva velika zajednica. Stoga je važno da zbor ili manja grupa koja predvodi pučko pjevanje započne u prikladnom ritmu, a zajednica će spontano taj ritam prihvatiti. Napose su važne orguljske intonacije koje bi morale ponijeti zajednicu i navijestiti im ritam, tempo i melodiju.

Razlika između suvremenog i starog misnog repertorija, gregorijanskog, jest u tome što je gregorijanska ulazna skladba bila skladana "ad hoc" tj. za dotični blagdan, svetkovinu ili nedjelju i mogla se pjevati samo za ulaz.

3. Skladbe nepromjenljivog dijela (Ordinarium) sv. Mise

3.1. Kyrie eleison - Gospodine smiluj se

U Septuaginti, najstarijem aleksandrijsko-egipatskom prijevodu Biblije između 3. i 2. st. prije Krista, *Kyrios* je prijevod imena Bog, Jahve.⁴¹ *Eleison* je vapaj za milošću od najstarijih vremena. Tim vapajem započela je ili završavala molitva i prema potrebi moglo se ponavljati do 100 puta. Ovaj vapaj ima svoju ukorijenjenost u svetom Pismu:

U Starom Zavjetu upravljn je Bogu⁴², a u Novom Zavjetu Isusu Kristu.

Za vrijeme oluje na moru učenici su vapili Isusu: κυριε σωσον - Kyrie soston - Gospodine spasi nas.⁴³

U Mt 15, 22 žena Kananejka viče: Σλησον με κυριε υιος Δαυειδ - Eleeson me, Kyrie, hyios Daveid - Smiluj mi se Gospodine, sine Davidov. Dva slijepca u Matejevom Evandelju vapi: Σλησον ημας υιος Δαυειδ - Eleeson hemas hyios Daveid - Smiluj nam se, sine Davidov.⁴⁴

U prva kršćanska vremena "Kyrie eleison", kao i "Maranatha" (Gospodine dođi) su neke vrste responzorija (pripjeva), što su ga pjevali kršćani na svojim sastancima, odgovarajući na himan Kristu kao Bogu, a o tome izvješćuje Plinije.

U grčkoj liturgiji postoji već u IV. st., a u rimsku je uveden najvjerojatnije krajem V. i početkom VI. st. i to najprije u Italiju i Rim, a onda i u druge dijelove zapadne rimske Crkve. Iz V. st. sačuvano je 18 molitava pape Gelazija (492.-496.), pod imenom *Deprecatio*, koje završavaju sa *Kyrie eleison*.⁴⁵ U liturgiji je smješten poslije čitanja, kao molitva za rastanak katekumena⁴⁶, a najstarije svjedočanstvo iz apostolskih Konstitucija upravo potvrđuje postojanje te litanijske molitve, kojom su djeca odgovarala u molitvi vjernika (oko 400. god).⁴⁷ Sv. Benedikt govori o jednoj pobožnoj litaniji nakon svakog kanonskog časa.⁴⁸ Litanija *Kyrie* i *Christe eleison* pjevala se u svim Euharistijskim slavljinama, a posebno duge melodije bile su u svečanim liturgijama. U Ordo od Saint-Amanda iz 8. st predviđeno je pjevati tri puta *Kyrie eleison*, tri puta *Christe eleison* i opet tri puta *Kyrie eleison*. To je bila simbolika koja je aludirala na Presveto Trojstvo.⁴⁹ Broj tri vrlo često susrećemo u

svetopisamskim tekstovima kao i u simbolici kršćanske liturgije. U Izaiji 6, 6 čitamo da su Serafi pjevali tri puta Sanctus. U uskrsoj noći pjeva se tri puta *Lumen Christi* - Svjetlo Kristovo i kod blagoslova vode, uskrсна sviječa uranja se tri puta u vodu.

U IX. st. s pojavom tropa,⁵⁰ koji se ubacuju u tekst i melodiju *Kyrie* dobiva još snažniji trinitarni pečat.⁵¹

U rimskoj liturgiji prema svjedočanstvu Grgura Velikog *Kyrie eleison* se molio u dijalogu između klera i naroda, a u grčkoj liturgiji svi zajedno mole ovu litaniju i Grci nemaju zaziv *Christe eleison*.⁵²

Prvotne melodije za *Kyrie eleison* su jednostavne i najvjerojatnije ih je pjevao sav narod, a tek kasnije, prema svjedočanstvu *Ordines Romani* od VII. st. *Kyrie* izvode zborovi, jer melodije postaju sve razvijenije i ritmički bogatije.⁵³ Gregorijanski *Kyrie* je pobožni vapaj, ali vapaj u punoj radosti prema uskrsnom i proslavljenom Kristu, Kiriosu. I sve do danas *Kyrie* je ostao pjev, usklik ali i vapaj vjernika Bogu i zato traži posebnu interpretativnu pobožnost i sabranost izvođača.

U doba Karolinga bila je tendencija, što više uključiti i narod u pjevanje *Kyrie eleison*, pa je često ubacivan u pučke popijevke. Tako su se oblikovali posebni oblici, zvani u Njemačkoj *Leisen*, a u Francuskoj *Kyrielle*.

Do danas je sakupljeno i sačuvano oko 236 gregorijanskih skladbi *Kyrie eleison*.⁵⁴ Koliko je skladano višeglasnih nitko nije brojio ali sigurno puno. Mnoge su skladali skladatelji koji su samo znali da je to liturgijski tekst, i ništa više od toga. Njegova liturgijska znamenitost bila im je nepoznata i zato imamo dosta misa koje bi izdržale glazbenu kritiku ali liturgijsku nikako. Uglavnom su skladatelji zamišljali *Kyrie eleison* kao trostavčnu skladbu. *Kyrie eleison* je tako bio umjerenog ritma, *Christe* piú mossso, a *Kyrie* opet moderato ili andante. Takova struktura i dinamika je u redu i ta skladba može imati jednu umjerenu dramatiku, ali ne histerično i nekusno vikanje *Gospodine smiluj se*. Taj tekst litanijskog oblika ne podnosi suviše meditativne, nepokretne melodije već po svojoj naravi jest jedna vrsta aklamacije *Gospodine smiluj se, Kriste smiluj se*. Vjerujem da skladateljima nije lako pogoditi adekvatnu melodiju, a koji puta je još teže interpretima dobro interpretirati. Svakako, treba izbjegavati pjevanje u suviše sporom, gotovo lijenom tempu, jer ono ne odgovara naravi teksta. Ako u skladbama ima forte treba ga izvesti s pažnjom, izbjegavajući prekomjerno i obmanjujuće vikanje, da doista u ljudima pobudi čin kajanja, skladnim i poticajnim pjevanjem.

(Nastavak slijedi)